

STRETNUTIE S JACQUOM DERRIDOM

Zimný snečný deň na sklonku roku 1997 bol poznamenaný nielen predvianočnou atmosférou, ale aj milým a pre mnohých z nás iste aj zaujímavým stretnutím s literátom a filozofom svetového formátu Jacquom Derridom. Spolupráca Katedry filozofických vied UMB s Inštitútom filozofie Sliezskej univerzity v Katoviciach našla svoje neformálne vyjadrenie v pozvaniach a účasti na ich významných podujatiach. Úzke pracovné kontakty vyústili nielen do novej kvality spolupráce v oblasti vedy a prednáškových pobytov, ale vytvorili aj priestor pre nadväzovanie nových kontaktov s významnými filozofmi i filozofickými pracoviskami.

11. decembra tu privítali známeho francúzskeho filozofa Jacqua Derridu, osobne pozvali aj pracovníkov našej katedry. Cieľom jeho návštevy na tejto univerzite bolo udelenie titulu doctor honoris causa Univeristatis Silensiensis. Ako jedna z pozvaných hostí som s veľkým záujmom sledovala tento slávnostný akt. J. Derrida sa predstavil pre neho typickou a už ustálenou intelektuálnou kreáciou, ktorá sa stala symbolom jeho originálneho a typického štýlu uvažovania, písania a filozofovania. Vyzdvihnutím novej paradigmy myslenia, ktorá vošla do literatúry pod pojmom dekonštruktivizmus, ovplyvňuje nielen filozofiu, ale aj estetiku, literárnu vedu a kritiku. Vysoko kultivovaným podaním vo svojej prednáške prezentoval práve tento svoj individuálny filozofický postoj a štýl myslenia. Ústrednou ideou v jeho vystúpení sa prirodzene stala idea dekonštrukcie.

Dekonštrukcia, to je v prvom rade hlboká analýza literárnych textov, pri ktorej nejde o sociohistorický kontext alebo cieľovú výpoveď. Chápe sa ako pole vzájomnej pôsobnosti predpokladov a znakov. Takýto prístup, pri ktorom kritika diela siaha až za pôsobnosť (intenciu) autora, čím sa stáva prvkom instability, posilňuje podvrtné relácie, vytvára rozmanité špekulácie, umožnil teórii literatúry, ako aj progresívnej ideológii uniknúť pred štrukturalizmom, od ktorého sa odvodzuje koncepcia dekonštrukcie, a vyústiť do postštrukturalizmu a postmodernizmu. Derrida a spolu s ním Foucault, Lyotard, Barthes, Baudrillard a iní používali prvky abstraktného a subjektívneho myslenia, ale hlavne hru slov. Klasickou sa stala hra medzi slovami *différence* (odlišnosť), čo značí, že antagonizmus myslenia alebo slov im dáva zmysel, a *différance* (vzdialenosť), čo značí, že výklad textu odďaľuje sám autor počas neustáleho skúmania vlastného textu.

Zástanovia teórie dekonštrukcie z nej spravili nielen literárnu dogmu, ale aj základné kritérium hodnotenia aplikovateľné aj v iných druhoch umenia. V 80-tych rokoch sa dekonštrukcia stala módnym termínom v priestore progresívnej ideológie, často v zmysle útoku na konvenčné predstavy a názory. Za jej pozitívny aspekt môžeme pokladať demaskovanie skrytej stratégie, falošných teórií, buržoázných, ale aj ľavicových komunikačných prostriedkov.

Derrida vo svojom "discours" na Sliezskej univerzite vychádzal zo svojich základných premís. Úlohu filozofie vidí v tom, že "by mala byť v podstate diskurzom, vzorovým projektom, výdobytkom bezpodmienečnej autonómie".

Čo sa týka slobody učiteľa filozofie, vyjadruje názor, ktorý je protikladom Kantovho chápania. "Sloboda profesora filozofie nemá podľa jeho mienky (I. Kanta - D. F.) obsahovať verejnú činnosť mimo akademickú obec, nemá v spoločenskom živote udeľovať rady, hodnotenia, zaujímať stanoviská." J. Derrida sa domnieva, že "právom a povinnosťou filozofa je občas prehovoriť verejne, mimo akademickej pôdy, v mene zodpovednosti, ktorá nás spája aj napriek jazykovým, kultúrnym, národným, náboženským hraniciam a ktorá je i nad občianskou zvrchovanosťou v najširšom slova zmysle: v mene cítenia, že sme občanmi sveta za hranicami kozmopolitného práva, ktoré ostáva ešte spojené s jeho štátnou príslušnosťou..."

Derrida upútal na seba pozornosť médií, ako sám o sebe povedal, v marci roku 1992, keď ho navrhli za čestného doktora univerzity v Cambridge, čo vyvolalo v akademickej obci rozkol: časť z nej ho obvinila "z intelektuálneho nihilizmu" a z pestovania "temnej filozofie", časť ho obhajovala ako najdôležitejšieho dediča ideí Ferdinanda de Saussura a Clauda Lévi-Straussa. Po verejnej debata a hlasovaní mu titul nakoniec udelili.

Na Sliezskej univerzite J. Derrida vo svojom vystúpení spomenul aj nostalgicky vyjadrenú citovú blízkosť k Československu. "So slovanským srdcom Európy ma viaže oddávna silná a živá niť rodinných pút, vernosť srdca a vernosť pevnému slovanskému srdcu. Už viac ako štyridsať rokov som späť s tým, čo bolo Československo." Dôvodom je jeho žena, ktorá je z matkinej strany Češka. Táto väzba bola umocnená osobným kontaktom s českými filozofmi (J. Patočkom) a ich spoločným profesijným záujmom o Husserlovu filozofiu.

Slávnostný akt mal pokračovanie na koktejli, ktorý bol vzácny tým, že J. Derrida v osobnom rozhovore poodhalil nielen svoj ľudský rozmer, ale aj pripravenosť na otvorený dialóg a slovanské porozumenie.

Daniela Fobelová

Doc. PhDr. Daniela Fobelová, CSc.

Katedra filozofických vied

Fakulta humanitných vied UMB

Tajovského 40

974 00 Banská Bystrica

SR